

תגובה לתגובה

הרב אביעד אברהם סטולמן

א. ראשית עליי להבהיר את המובן מאליו. מאמרי הוא "ביקורת ספרים", היינו תיאור הספרים וניתוח שיטותיהם של המחברים. ברור אפוא כי אין בדברים ניסיון לליבון ההלכה ולפסיקתה. במאמרי הצבתי מסגרת תאורטית שעל-פיה ניתחתי את ספרי המחברים והדוגמאות שהבאתי לא באו אלא כדי להדגים, להדגיש ולחדד את הדברים. לפיכך אין מקום לתמיהתו של הרב, כיצד אני מביא "מקורות חלקיים בשני נושאים ולשכנע כביכול שזו אכן שורת הדין", משום שאין מטרתה של "ביקורת ספרים" להתנצח בהלכה. אף-על-פי-כן, כדי להבהיר את דבריי הקדשתי סעיף ארוך למדיי (סעיף 4, בחלק ה' של מאמרי), לדיון הלכתי נוקב באופי פסיקותיו של הרב לוי בהלכות טהרת המשפחה. הדיון במאמרי בעניין זה אמנם חלקי, אך דומני כי אורכו בנושא "פתיחת הרחם", ו"תחבושות הגייניות" אינו קטן מזה שהובא בספרו של הרב לוי עצמו. והבהרתי לעיל את הסיבה; ביקורת ספרים אינה מאמר הלכתי (שמקומו **בתחומין** ולא **באקדמות**), ומכאן שהמבקר אינו רשאי לדון בכלל הדיבטים השונים, שראוי לפוסק לדון בהם.

ב. אשר לגוף הביקורת: הרב לוי מאשים אותי בניסיון להפוך את דרישות המינימום ההלכתיות לנורמה כללית, ולא נתקררה דעתו עד שהאשימני בהאשמה חמורה עוד יותר: "מי שעושה טבלה, מוצא שיש מי שמקל **ולכן פוסק כמותו**". מן האמור לעיל, מובן שלא עלה על דעתי להכריע כאיזה צד שהוא. גישתי שלי, שעליה רשאי כל אחד לחלוק, היא שפוסק מחויב להורות כשורת הדין כפי שהיא מופיעה בתלמודים, בראשונים ובשולחן ערוך. רק בשעת הדחק וכדומה – יש מקום לפוסק לשקול להקל, ובשעת הצורך – אף להחמיר. אמנם הרב לוי כופר בעצם קיומו של המושג "שורת הדין" ("ובכלל אין מושג כזה בהלכה"), אבל מושג זה מהווה תשתית בדיוני הפוסקים, ראשונים ואחרונים ואפילו מופיע בדברי תגובתו של הרב לוי עצמו, בשמו של הרב קוק: "... שאם נשקול את הדברים **על פי שורת הדין** ממקור הש"ס והסברא ... אבל מה נעשה ורבותינו הפוסקים הראשונים והאחרונים אחזו שער בענין זה להחמיר טובא ...".

ג. הרב לוי כתב: "ובכלל לא ראיתי ברבותינו הראשונים והאחרונים שעסקו בספירת חומרות". אף אני לא עסקתי בספירת חומרות; מה שניסיתי לעשות היה לברר את אופי

ההכרעות של פוסקים מסוימים, כפי שעשו ראשונים ואחרונים. בחיפוש פשוט בספרות השו"ת עולות כמה וכמה דוגמאות לפוסקים שצינו כי גישתו של פוסק מסוים מחמירה באופן כללי. למשל בשו"ת מהרי"ל החדשות, סימן ק: "והנה הרב הלוי [=מהרי"ל] רגיל להחמיר בכל הבא לפניו הוראה לאיסור". לעתים תייגו פוסק כמחמיר ואף הסיקו על-פי זה מסקנות; כך למשל מצאתי בשו"ת מהרי"ק, סימן קע: "... נראה דרבינו פרץ לא סביר ליה דיש לחוש למעוט' וא"כ הוא ראייה גדולה היא להתיר שהרי רבינו פרץ היה אחרון וגם הי' רגיל להחמיר מאד ואפ"ה לא החמיר בזה ש"מ דהוה פשיט' ליה ... " ועוד כהנה רבות.

הטבלה המדגמית שבמאמרי מראה כי הכרעותיו של הרב לוי מחמירות לעומת הכרעותיהם של פוסקים אחרים. אף אני מקבל את דבריו של המחבר, שלא כוונה מיוחדת הייתה לו לפסוק בכל עניין לחומרא; ברור כי עיון בכל אחד מן המקרים לגופו הביא את הרב לוי להכריע בדרך כלל לחומרא. במאמרי ניסיתי להראות כי מאחורי דפוס זה אין מקריות, כי אם מתודולוגיה סדורה, וכי הרב לוי נוטה בדרך כלל לשים את יהבו על הרחבות הנמצאות בספרות האחרונים, שבבסיסן סברות למדניות מחודשות.

ד. מכיוון שאי-אפשר להאריך בראיות, בחרתי להגיב רק בעניין הנושאים ההלכתיים שכבר דנתי לגביהם בגוף המאמר:

בעניין תחבושת הגיינית: אינני יודע מה ראה הרב לוי לסמוך על עדותם העקיפה של שלושה חיבורים, שאמנם נכתבו על-ידי תלמידי חכמים שהיו מקורבים לרב אורבך, ולהתעלם ממכתב מפורש, שנכתב למורה הוראה, בשאלה כיצד יורה בדבר עקרוני זה לשואליו.

לגבי הדיון בפתיחת הקבר: מכיוון שנשים יולדות כבר אלפי שנים ומכיוון שכל הפוסקים, עד לבעל שו"ת נחלת שבעה, לא הורונו שהיולדת נטמאת קודם שיוציא הוולד אחד מאיבריו (או עד שתראה דם), הרי שמדובר פה בחידוש עצום (כזכור, הנודע ביהודה כתב על כך: "ומה לנו בדברי קצת ליקוטים המתפשטים למצוא חומרות חדשות ובעל נחלת שבעה ... מחמיר בזה ... ולא משגיחין בדבריו ובחלומותיו"). תמה אני על הרב לוי שמשווה מעשה שבכל יום, שאישה יושבת על המשבר, להמצאה טכנולוגית חדשה, כמו המטרייה. כאשר מופיעה בפני הפוסק מציאות חדשה (טכנולוגית או אחרת) ודאי מחויב

הוא לדמות מילתא למילתא ולברר דינה; ברור שלא שייך להקשות עליו כיצד הוא מחדש דבר שלא היה לעולמים. ברם, כאשר דנים אנו במעשים שבכל יום, שהדין בהם ברור כשמש, כל חידוש שלא מופיע בדברי התלמודים והראשונים – הרי הוא צריך עיון.

ה. עוד נקודה אחת לסיום: הרב לוי כותב בדברי תגובתו: "חלילה לו לאדם לקבל פוסק זה או אחר בגלל נטיות לקולא או לחומרא, מחובתנו לרדוף אחר הפוסק הראוי ביותר מבחינת ידיעותיו וכישוריו". לו הייתי מאמץ את הצעתו של הרב לוי ודאי הייתי מקבל עליי את כל פסקיו של הרב עובדיה יוסף, שכן אינני מכיר שום פוסק בן-זמננו שהיקף ידיעותיו וכישוריו עולים על אלו של הרב יוסף. אולם, אם ניתן לבחור מבין כמה גדולי תורה שכישריהם וידיעותיהם שווים, דומני כי מותר, כפי שכתבתי במאמרי, "להתחשב באופי הכרעותיו של הרב, המושפע אף מהשקפת עולמו הכוללת". כך לימדונו חז"ל, שקודם שיצאה בת-קול והכריעה שהלכה כבית הלל, היה אדם רשאי לילך אחר בית הלל, הגם שפסקיהם מקלים. גם אני מסכים שאין בוחרים רופא על-פי שיקולי עלות. ברם, כפי שהסברתי במאמרי, שיקולי הפסיקה מורכבים הרבה יותר, וכמו שרופא שדורש שכר גבוה אינו בהכרח הרופא הטוב ביותר, כך גם פוסק שמחמיר מאוד אינו בהכרח הפוסק הטוב ביותר.